

Türkiye – AET Ortaklığı

- Yunanistan 15 Mayıs 1959 tarihinde, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na, söz konusu Toplulukla bir ortaklık anlaşması imzalamak için başvurmuştur. Türkiye, Yunanistan'ın bu başvurusunu izleyerek, Yunanistan'dan hemen sonra 31 Temmuz 1959'da, aynı nitelikte bir antlaşma yapmak için Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvuruda bulunmuştur.

- Söz konusu görüşmeler sonucunda AET ile Türkiye Cumhuriyeti arasında anlaşmaya varılmış ve “Ankara Anlaşması” olarak da bilinen “Ortaklık Anlaşması”, 25 Haziran 1963’de Brüksel’de paraf edilmiş, 12 Eylül 1963’de Ankara’da imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma, Millet Meclisi’nde, bir çekimser, bir muhalif oya karşılık 267, Cumhuriyet Senatosu’nda ise üç çekimser ve bir muhalif oya karşılık 100 oyla kabul edilmiştir. Ankara Anlaşması, bir Geçici Protokol, bir Mali Protokol ve Son Sened ile birlikte 1 Aralık 1964’te yürürlüğe girmiştir.

- Ankara Anlaşması'nın temel hedefi *Preambül*'ünde, "Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında, gittikçe daha sıkılaştan bağlar kurmak" şeklinde ifade edilmiştir (paragraf 1).
- Anlaşmanın 28. maddesi, "Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, âkit taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyecekler" hükmünü getirmiştir.

- Anlaşma bu bağlamda ortaya konan gümrük birliğinin üç aşamada gerçekleştirilmesini hükme bağlamıştır. Birinci aşama, anlaşma tarafından ifade edildiği şekliyle “hazırlık dönemi”, uzatma öngörülmediği takdirde, beş yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Bu beş yıllık süre zarfında, Türkiye, Topluluğun yardımını ile, ekonomisini güçlendirmeye çalışacak, dolayısıyla daha sonraki dönemlerde üstleneceği yükümlülüklerle hazır duruma gelecektir (md. 3). Hazırlık dönemi, daha ziyade Topluluğa tek taraflı yükümlülükler getiren bir dönemdir. Türkiye bu dönem boyunca, verilecek yardımları kullanarak, sadece ekonomisini güçlendirmek yükümlülüğü altına girmiştir.

- İkinci dönem “geçiş dönemi” dir ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında aşamalı olarak bir gümrük birliğinin uygulamaya konmasını öngörmektedir. Anlaşmanın dördüncü maddesi geçiş döneminin süresinin, tarafların birlikte öngöreceği istisnalar saklı kalmak kaydıyla, on iki yılı geçemeyeceğini hükme bağlamıştır.

- “Geçiş dönemi”, Geçici Protokol’ün birinci maddesi ve Ankara Anlaşması’nın 8. maddesi hükümleri uyarınca, Ankara Anlaşması’nın yürürlüğe girmesinden dört yıl sonra, Türkiye’nin ekonomik şartlarının uygun olması halinde taraflar arasında yapılacak bir Katma Protokol ile başlatılacaktı.
- Türkiye - AET ortaklığının üçüncü dönemi “son dönem”dir. Son döneme taraflar arasında gümrük birliği tamamlanmış olarak girilecek ve bu dönemde, Türkiye ile AET’nin ekonomi politikaları arasında uyum sağlanacaktır

- Ankara Anlaşması, hazırlık dönemi dışında, Türkiye - AT bütünleşmesinin ayrıntılarını hükme bağlamamış bir “çerçeve anlaşma”dır. Anlaşmada, işçilerin serbest dolaşımı (md.12), yerleşme hakkı (md.13), hizmetlerin serbest dolaşımı (md.14), rekabet, vergileme mevzuatının yakınlaştırılması (md.16), sermaye hareketlerinin kolaylaştırılması (md.19), üçüncü ülkeler karşısında ticaret politikalarının koordinasyonu (md.21) gibi entegrasyonun ana başlıkları, genel ifadelerle sayılmakta, bu hedeflere ulaşılma yöntemleri belirtilmemektedir.

- Ankara Anlaşması'nın hükme bağladığı bir başka önemli konu da ortaklığın organlarıdır. Ankara Anlaşması'nın öngördüğü en önemli ortaklık organı aynı zamanda tek karar organı da olan “Ortaklık Konseyi”dir. Ortaklık Konseyi, Anlaşma ile belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli gördüğü her konuda karar alma yetkisine sahiptir (md.22). Ortaklık Konseyi, bir yanda Türkiye Cumhuriyeti temsilcilerini, diğer yanda Topluluk temsilcilerini bir araya getirir. Topluluk tarafında üye devlet temsilcileri, Topluluk Konseyi ve Komisyonu'ndan temsilciler bulunur. Ortaklık Konseyi'nde Türkiye'nin ve Topluluğun birer oyu vardır ve kararlar oybirliği ile alınır (md. 23).

- Ortaklık Anlaşması'nın 24. maddesi, Ortaklık Konseyi'ne, kendisine verilen görevleri yerine getirmesinde yardımcı olacak her türlü komiteyi kurma yetkisi tanımıştır. Bu yetkiye dayanarak Ortaklık Konseyi 1964 yılında "Ortaklık Komitesi"ni kurmuştur.
- Ortaklık Konseyi'nin, 24. maddeye dayanarak 1969 yılında kurduğu bir başka yardımcı organ "Gümrük İşbirliği Komitesi"dir.

- Ankara Anlaşması 27. maddesi ile, Ortaklık Konseyi'ne Avrupa Parlamentosu - Türkiye Büyük Millet Meclisi arasında temas ve işbirliğini kolaylaştıracak tüm önlemleri alma görevini vermiştir. Bu amaçla, Ortaklık Konseyi 1965 yılında aldığı bir başka kararla, “Karma Parlamento Komisyonu”nu (KPK) kurmuştur.

- Şubat 1969 yılında başlayan görüşmeler, 22 Temmuz 1970’de tamamlanmış ve geçiş dönemine başlamak için hazırlanan Katma Protokol 23 Kasım 1970’de imzalanmıştır. Katma Protokol’ün taraflarca onay işlemlerinin geçikeceği anlaşıldığından, protokolün sadece ticari hükümlerini önceden yürürlüğe koyan “Ara Anlaşma” (Accord Intérimaire), Roma Antlaşması’nın 113. maddesine dayanılarak hazırlanmış, 27 Temmuz 1971’de imzalanmış ve 1 Eylül 1971’de yürürlüğe girmiştir. Böylece geçiş dönemi fiilen yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol ise, Türkiye ve Topluluk üyesi devletlerin parlâmentolarında ve de GATT’da onaylandıktan sonra, 1 Ocak 1973’de yürürlüğe girmiştir.

- Ankara Anlaşması ile öngörölmüş olan “son dönem”, Türkiye - Avrupa Birliği arasında 6 Mart 1995 tarihinde kabul edilen Ortaklık Konseyi kararı çerçevesinde 1 Ocak 1996 tarihinde başlatılmıştır.
- Ortaklık Konseyi’nde, “Türkiye ve Avrupa Topluluğu Arasında Gümrük Birliğinin Tamamlanması ve Son Dönemin Başlatılması Konusunda 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı”, “Mali İşbirliği Deklarasyonu”, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Geliştirilmesi Konusunda Ortaklık Konseyi Tavsiye Kararı” olmak üzere üç ayrı belge kabul edilmiştir

- Hukuksal açıdan, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi kararı bir anlaşma değildir. Ortaklık hukukunda gerçek gümrük birliği anlaşması Katma Protokol'dür. 6 Mart kararı, Katma Protokol ile yaratılan hukuki durumu yaşama geçiren ve prosedüre ilişkin düzenlemelerde bulunan bir “uygulama belgesi”dir.